

ANDREJ HIENG: ČUDEŽNI FELIKS

- Hiengov zadnji, peti roman

Pobuda za nastanek dela:

»Thomas Mann pripoveduje, kako so skoraj vsi njegovi romani nastali iz novelističnih osnov. In meni se, ne da bi hotel posnemati Thomasa Manna, dogaja isto. Zvedel sem za tragično usodo, ki je na Štajerskem doletela neke moje znance, in rekel sem si, da bi se z določenimi fabulativnimi retušami dalo iz tega narediti precej sugestivno novelo. A bolj ko sem premišljeval o tem gradivu, več se mi je pojavljalo ljudi: kakor bi se odlepili iz teme in prihajali predme in zahtevali portret«

(Novak – Kajzer 1993: 226)

»Tako kot večkrat, se mi je tudi ta roman razpletel iz novelistične ideje. Pri meni se najprej pojavi situacija in dve, tri osebe, ki so zapletene vanjo. Tako kot, denimo, na kaki sliki ugledam gruparacijo, ki me z nečim zelo vznemirja, nakar se mi začne iz te skoraj – pogojno rečeno – likovne predstave razpletati usoda nastopajočih«

(Novak – Kajzer 1993: 222)

Kratka obnova:

Zgodba se večji del dogaja v graščini na slovenskem podeželju leta 137. V prvih dveh poglavjih izvemo predzgodbo. Prelomni dogodek v njej je smrt pdjetnika Kalmusa, ki je zapustil dve hčerki, dvanajstletno Hedo in štirinajstletno Erno, ter ženo Štefanijo. Kalmus je bil preprostega rodu, a zelo podjeten. Štefanija pa iz ugledne, vendar napol obubožane družine Missia, ki jo je Kalmus s poroko pravzaprav rešil iz finančnih težav. Kalmus se večji del časa posveča poslom, Štefanija pa vedno bolj pogreša gosposko družbo; od moža se oddalji in ga sčasoma začne sovražiti. Odpravlja se na potovanja v razna letovišča in ima polno priložnostnih ljubimcev. Enega izmed njih, domnevno ruskega oficirja plemiškega rodu Leonida Jurjeviča Skobenskega, ki naj bi po revoluciji pobegnil iz Rusije pred boljševiki, celo brezsravno pripelje na dom, kot svojega »plemenitega prijatelja«. Kalmus ni slep za prešuštvo, ki se dogaja pred njegovimi očmi, vendar je – delno zaradi prezaposlenosti, delno zaradi svoje narave – nemočen pred brezobzirnostjo žene, ki mu ves čas oponaša nizko poreklo in s tem neomikanost, nazadnje pa mu (povsem neupravičeno) pripisuje celo incestno razmerje z njegovo lastno sestro. Kalmus v teh, zanj mučnih okoliščinah zbolji in umre, vse vaje pa prevzame v roke »družinski prijatelj« Skobenski, ki mu gospa Kalmus – Missia celo izroči vsa pooblastila glede družinskega premoženja. Deklici pošljejo, kot se za stare gosposke družine spodobi, na šolanje vsako na svoj konec Evrope.

Dejanska zgodba se začinja približno v drugem letu po Kalmusovi smrti, ko umre tudi njegova sestra in zapusti siroto, šestnajstletnega Feliksa »čudežnega dečka«, ki ne pozna očeta in zato pride v skrbništvo k edinim znanim sorodnikom, družini Kalmus – Missia. Feliks ni ravno privlačne zunanosti, vendar se izkaže s svojim enciklopedičnim znanjem, ki je celo večje od znanja kozmopolitsko razgledanega Skobenskega. Druži se s sestričnima in se pri tem ujame, kot pravi sam, v ljubezenski trikotnik oz. celo v »štirikotnik«: zaljubi se v starejšo, resno, lepo Erno, ki je le nekaj mlajša od njega, vanj pa se močno zagleda debelušna, zajedljiva Heda. V zvezi z obema sestričnima, in celo v zvezi s

svojo teto, ima domišljajska oz. sanjska erotična doživetja. Razmeroma statično dogajanje na bolj ali manj idiličnem podežlju začnejo čez čas zapletati tako družinski (notranji) kot družbeni (zunanji) vzroki. Skobenski postaja blazen (Štefanija tudi izve, da je s pooblastilom nepremišljeno prodajal družinsko premoženje, zato pooblastilo prekliče), prek raznih znamenj pa v pripoved vse bolj vstopa grožnja nacizma, v tem obdobju že v veliki meri prepoznavno naravnane proti Judom. V trenutku, ko ta grožnja postane precej otipljiva in ko se je Skobenskemu um že povsem omračil, se Feliksu oglasi oče. Izkaže se, da gre za priznanega glasbenika judovskega rodu, ki je že na begu pred nacistično grožnjo. Obišče Feliksa, da bi se spoznala. Sina, ki formalno ni veljal za Juda, sprva ne namerava vzeti k sebi in formalno priznati očetovstva, saj bi ga kot Jud v teh okoliščinah spravil v veliko nevarnost. Zgodba se sklene s Feliksovo odločitvijo, da kljub očetovim, na začetku tudi lastnim pomislekom sprejme judovstvo in odide z očetom.

Sklepna poved romana: *»Njuno potovanje je predmet druge, nove zgodbe«*, napeljuje na misel, da bi roman moral imeti nadaljevanje. Nadaljevanja romana avtorju žal ni uspelo napisati.

»No, pri zadnjem romanu se mi je pokazalo, da moram zdaj napisati še en roman. To je zgodba, ko po mladeniča, glavnega junaka, pride njegov židovski oče, violinist, in se odpravita na tipično emigrantsko pot čez Italijo, Francijo do Portugalske. Iz tega nameravam narediti pikareskni roman, morda celo v starih formah v pisemski obliki in dnevniški, ker imam tudi v Čudežnem Feliksu dnevnik kot neko stalno obliko. To domnevno nadaljevanje – potrkajmo na les – se mi je nekako vsililo tudi zato, ker za usodo glavnega junaka, 16 – letnega fantiča, ki pa je po lastnem prepričanju čudežni otrok, zelo učen, po judovsko blesteč in obenem prikupen, nisem našel prave rešitve. Nisem imel srca ga poslati v Auschwitz, sploh ne. Še to: roman je pretežno humoristično pisan in bi bil Auschwitz na koncu nekaj, kar bi podrl vso intonacijo, razbilo vso akustiko romana«

(Novak – Kajzer 1993: 225)

ŽANR: meščansko – družinski roman, bliža se tudi enciklopedičnemu romanu

Opisuje slovensko meščansko družino v obdobju pred drugo svetovno vojno. Avtor nas z avtentično vednostjo vodi v svet, ki ga doslej iz domače – vsaj sodobnejše – literature prav od blizu nismo poznali: poroka plebejskega kapitala z značilno gosposko nadutostjo, dogajanje pa sčasoma vendarle izgubi svojo ostrino in se sprevže v lagodno, bralcu nostalgичne občutke zbujujoče meščansko vzdušje; prešuštvo z ruskim emigrantom; pošiljanje hčera v internate v tujino; prirejanje družabnih večerov... Vrednote, ki od samega začetka obvladujejo prizorišče v družini, so vedno obarvane s specifično familiarnega, družinskega »našega« (poistovetenje Erne z materjo, s katero sta si sicer sovražni, v vlogi osebe, odgovorne za družino). Zato dva drugačna vrednotna svetova, ki ju v družino vneseta oba emigranta (Leonid Jurjevič in Feliks), tega zaprtega reda ne moreta porušiti, čeprav ga začasno omajata in načneta. Zaradi trka različnih svetov sicer prihaja do trenj, a na koncu vendarle suvereno prevlada vrednotna sfera družine.

- pogosti flash – back monologi, notranji monologi
- citati it Feliksovega polilingvističnega dnevnika
- dramatični dialogi

- detajlni opisi scene in konfiguracije, gestike in šumov
- širok besedni repertoar (ki daleč presega besedni zaklad običajnega, povprečno razgledanega bralca)
- besede, povedi, odlomki v hrvaščini, ruščini, angleščini, italijanščini, nemščini, francoščini, španščini in latinščini

»Čudežni otrok« je razmeroma pogost lik svetovne književnosti **Feliksovo** genialnost sestavlja predvsem njegov neverjetni spomin, pa tudi nadpovprečna nadarjenost za mnoge reči npr. za jezike, risanje, ne pa tudi za glasbo, čeprav ima le – ta zanj izjemni pomen. Pri šestnajstih letih mu umre mama, očeta pa ne pozna, tako pride pod skrbništvo družine Kalmus – Missia. Njegova mladost je razvidna predvsem iz njegova spolnega dozorevanja, sicer pa je za svoja leta neverjetno zrel, učen in razgledan. Izvrstno razume in tudi spregleda pogosto norčavega in sprenevedavega Rusa. Še najbolj nebogljjen je v ljubezenskih zadevah: zaljubljen je v Erno, ki je približno iste starosti kot on, lepa, pametna, resna, žensko skrivnosa, a mu ljubezni ne vrača. Vanj je zaljubljena dve leti mlajša Heda, za katero se ne zmeni preveč in mu je včasih celo zoprna.

Feliksova genialnost je najpogosteje prikazana prek njegovega enciklopedičnega znanja, mnogih učenih izrekov, ki jih stresa iz rokava, ter izvrstnega obvladanja tujih jezikov. Med poletnim bivanjem pri tetini družini izve za očeta in za svoje (pol)judovsko poreklo. Kakšno spremembo je to dvoje povzročilo v njem, je mogoče najbolj razvidno iz njegovega spremenjenega odnosa do verske pripadnosti oz. v poglavju, ko se s Skobenskim pogovarja o svojem judovskem poreklu, v skladu s svojo razgledanostjo povsem dosledno zagovarja nekakšen kulturni relativizem. Razlaga, zakaj se odpoveduje očetu in judovstvu; namreč zato, ker zanj taka pripadnost ni nekaj kar bi bilo vrednota samo po sebi, temveč je odvisna od tega kako je človek vzgojen, v kateri kulturi in veri je zrasel... Ker je rojen v Zagrebu je krščen in krščansko vzgojen, te svoje identitete ne namerava menjati. Ob sklepu romana doživi silovit preobrat. Kljub vse večji ogroženosti Judov se odloči sprejeti vero in odide z očetom.

Dokler se na prizorišču ne pojavi Feliks, igra vlogo vsevednega kozmopolita **Leonid Jurjevič Skobenski**. Velja za bivšega oficirja plemiškega rodu, ki je pobegnil pred sovjetsko revolucijo in se je po svetovljanskem klatenju po Evropi, ustalil kot »družinski prijatelj« družine Kalmus. Sprva živi precej razburkano; Štefanija se mu v celoti preda, v upravljanje mu da tudi svoje premoženje. Ob Kalmusovi smrti pa se iz razvratnega pustolovca prelevi v resnega, pobožnega, vzdržnega, skromnega skrbnika Štefanije in njenih hčera. Nima prave roke za sklepanje poslov, vidno spremembo pa doživi po vrnitvi iz Gradca, kjer je bil udeležen v gostilniškem pretepu s simpatizerji nacizma. Po tem dogodku hitro tone v norost. Štefanija mu odvzame pooblastila in sklene do konca vdano skrbeti zanj. Ob sklepu romana se donkihotsko smešni Rus še enkrat izkaže kot branitelj družine pred »rjavimi« napadalci.

Štefanija Kalmus – Missia izhaja iz stare ugledne družine Missia, ki pa s svojim premoženjem ni ravno zgledno ravnala. Poročila se je s Kalmusom iz »nikakršne družine«, ki je rešil družinsko premoženje. Odnosi med zakoncema so se sčasoma skrhal; delavni, a sicer preprosti in meščansko neomikani Kalmus se je vse dneve posvečal poslom, zdolgočasena žena pa je začela hoditi v letovišča in se tam zabavati s priložnostnimi ljubimci. Skobenskega je kljub možu brezobzirno pripeljala domov, kot svojega zunajzakonskega partnerja. Pred Kalmusovo smrtjo daje Štefanija vtis vzvišene, skrajno sebične, razvratne ženske. Ob Skobenskem je povsem drugačna oseba: ljubeča, vdana, tudi ponižna in

požrtvovalna. Celó ko on popolnoma znori, ga sklène negovati do konca. Iz plašne oboževalke Rusa, se spreobrne v odločno in odgovorno gospodarico posesti in družine. Vse vzame v svoje roke: družinske zadeve začne urejati z avtoriteto, odločnostjo in celo neko zrelo modrostjo.

Erna in Heda sta prikazani kot izredno zreli, čustveno in osebnostno. Pri tem je lepotica Erna resna in zapeta, debelušna Heda pa bolj sproščena in prostodušna. Erni so se posamezni prizori med staršema, mamina prešuštva, ki jim je bila priča kot otrok...neizbrisno vtisnili v spomin in jo zaznamovali z zaprtostjo vase ter s sovraštvom do matere. Heda je drugačna; s skoraj strašljivo odločnostjo namerava svoji ljubezni, Feliksu, slediti na konec sveta.